

<0>

Его Попович

ОЧИ

traduki^T

Тази книга е осъществена с подкрепата на ТРАДУКИ, литературна мрежа, в която членуват Федералното министерство на европейските и външните работи на Република Австрия, Федералното министерство на външните работи на Федерална република Германия, Швейцарската фондация за култура „Про Хелвеция“, „Културконтакт – Австрия“, Гьоте-институт, Словенската агенция за книгата и фондация „С. Фишер“.

Copyright © 2010 by Edo Popović
Oči, OceanMore, Zagreb, 2007
© of the translation S. Fischer
Foundation by order of TRADUKI
Русанка Ляпова, преводач, 2011

© Капка Кънева, художник, 2011
© Издателство „Панорама“, 2011
ISBN 978-954-9655-42-1

ЕДО ПОПОВИЧ

ОЧИ

роман

Преводе от хърватски
Русанка Ляпова

ПАНОРАМА

НАМЕРЕНИ
В ПРЕВОДА

София, 2011

1.

Роген съм – това е всичко, което може да се каже за началото. И за последвалото няма бог знае какво да се добави, имам предвид – някаква мистерия за разкриване. Мистерия на живота не съществува. Има биологични процеси, симптоми, диагнози, болнични картони, статистически данни, свещички на тортата, удостоверения, информация за текущото състояние, документи за изписване, последни предупреждения, протоколи, декларации, обвинителни актове, смъртни актове, но не и мистерия.

Тук е и въпросът какво са имали наум ония двамата, като са се забъркали в твоето зачатие. Най-вероятно нищо. Почти не е за вярване, че мъж и жена, напъхали се в леглото, ще се занимават с философски въпроси или с крайния резултат от своя акт. Мозъкът не се бърка в тия работи, сърцето само помпа кръв, а за последиците се мисли после. После, което значи, когато ситуацията е яко извън контрол. Когато вече си пуснат в обращение и повече нищо не може да се направи. Няма ход назад. Вече сме действащи лица в живота, ебати, в красива, величествен живот, ако случайно си забравил.

На първо време ти трябва малко папкане, малко внимание, сухи пелени, по някоя и друга приспивна песен, но това струва много, адски много понякога. Отначало не схващаш нищо, просто си сучеш и

пълниш пелените, а след това, без предупреждение започват да ти се стоварват най-различни неща. Цяла камара се изсипва отгоре ти всеки ден, всеки шибан божи ден, и се питаш кой тук контролира ситуацията, мислиш си, някой трябва да държи волана в ръце, обаче нещата продължават да се изтърсват хаотично отгоре ти и ако имаш късмет, ако имаш дяволски късмет, някак си ще излезеш на глава с тях. Но малцина са късметлиите, един на сто хиляди, един на милион. Затова са създадени моловете, Църквата, социалните служби, Червения кръст, психиатричните заведения, компютърните игри, телевизора, Рейнбоу, Ку Клукс Клан, огромната паяжина, в която се мятат онези, които не са имали късмет.

Наистина, запитал ли си се някога как може някой да нащрака гетте и после да заяви: Сори, сгафихме, бихме предпочели котка или нещо подобно.

Е, добре, дрънкам глупости, разбира се, че може. Нещо повече, всички малко или много сме продукт на това. Първо – удоволствието, пък после... Все ще измислим нещо, ама не. Недоразумение, винаги става въпрос за недоразумение. За класическо недоразумение, предизвикано от пещерния страх, да речем. Никак не ми е трудно да си представя бурна нощ, в която гръмотевиците са толкова мощни и падат толкова наблизко, че пробуждат изконния страх на моите и те инстинктивно се притискат един до друг... Възможно е и майка ми да е объркала в броенето на дните за зачеване или пък баща ми да е отпращил по писмата и да е извадил прекалено късно чарка си...

Всъщност, като си помисля, изобщо не ми пука какво се е случило тогава. Не си блъскам главата

над това, защото не бих могъл да го променя. Ако можех да избирам, нямаше да се родя. Значи роден съм против волята си, по чужда инициатива и на чужда отговорност. А като поставиш тъй нещата, вече почти нищо в моя живот не може да те стресне. Тогава си свободен.

Роден съм под знака на скорпиона. Това е първата ми голяма минавка, като изключим раждането ми, разбира се. Скорпионът е животни като всяко друго, нямам нищо против него, даже веднъж в Пакощане се подпрях с ръка на някакъв зид и там имаше скорпион, почти го докоснах с ръка, но не ме убодя, само се замъкна нататък... обаче скорпионът в Зодиака!

Скорпионът, осмият знак от Зодиака, заема средата на есенното тримесечие, когато хората, животните и растенията се връщат към хаоса в очакване на възраждането на живота. Знакът е подвластен на Марс и Плутон, на тъмните неумолими хтонични сили и на вътрешния мрак, най-точно му пасва лошото време, а трагедията е неговата стихия.

Фантастично, а? И само не ми разправяй, че да се родиш под такъв знак е въпрос на случайност. На всичкото отгоре, в същия ден руснаците изстреляли в космоса ракетата с онова куче Лайка в капсулата. Споменавам го, защото тогава и двамата сме получили еднопосочен билет – Лайка за полет към звездите, а аз – за пълене по Земята. Когато още на старта те прецака някакво си куче, и на това отгоре ти се падне и знакът на скорпиона, наистина трябва да се запиташ дали тогава ти е било ген.

Така съм бил изстрелян в живота. В ония години сателитите бръмчаха на рояци по земната орбита,

космонавтите танцуваха погo на Луната, тайфата се отправяше с АСД и светите гъби към паралелни светове... А моят свят? Моят свят беше правилният квадратен участък между улица Просиначке жъртве, която наричахме Главната, на север и жп линията на юг, между улица Осиечка на изток и потока на запад. Планетата Дубрава в галактиката Загреб, тъй да се каже, където само пресечките на Главната бяха асфалтирани. Не го споменавам заради социалния акцент, а защото асфалтираните улици бяха артериите, които отвеждаха към Главната, към нейните сладкарници, заведения, галантерията, цветарското магазинче, магазина за грехи и текстил, железарията, книжарницата, поликлиниката, зарзаватчийницата, павилиона и кино „Братство“ – там, където течеше големият и вълнуващ спектакъл на живота.

Пак по тези улици ежедневно в квартала пристигаха нови лица. Цялата югославска беднотия се стичаше през онези години в Дубрава: преминавайки по улицата, от двор на двор, ухото долавяше най-различни езици и диалекти, както като превключваш радиото от една станция на друга, а и моите родители се бяха домъкнали там от Босна още докато съм бил хлапе. Извън границите на квартала имаше само непроницаемо, враждебно пространство, където не беше разумно да навлизаш. И така продължи някъде до към деветата ми година, когато пременен с най-хубавите си панталони и риза (панталоните бяха карираны, а ризата крещящо зелена, с голяма шпиц яка) с цялото си богатство в жоба, се качих на единайсетицата.

Никога дотогава не бях ходил в града. Родителите ми не ме водеха никъде. Беше им трудно да дойдат с мен и до нармага на Главната, за да ми ку-

пят едно-друго, не го ù криеха, поне бяха честни. Веднага ми дадох да разбере, че не мога да разчитам на тях. Разказите на моите връстници за света навън, за пантерите, тигрите и лъвовете в зоологическата градина, за градските кина с кадифените седалки и за парковете с фонтаните и водоскоците, бяха точно толкова вълнуващи, колкото и сериите от телевизионния уестърн „Бонанза“, както и комиксите за Тарзан, Рей Карсон или Железния нокът. Та сегях на неудобната гървена седалка, зяпах през прозореца на трамвая и стисках в гжоба си монетите по петдесет. Тенекиените монети в гжоба ми тежаха като жълтици и звънтяха като тях. И докато трамваят тракаше покрай стадиона на „Динамо“ и кино „Партизан“ – моите първи ориентирни – изведнъж ми просветна. Осъзнах, че асфалтираните улици на моя квартал не са артерии, водещи към сърцето на света, към Главната улица, а са всъщност капиляри, които отвеждат към една незначителна вена, откъдето асфалтираният поток тече надолу по булевард „Максимир“ и „Влашки“ до площада на Републиката, а оттам... Оттам до австрийската и италианската граница, и още по-нататък към света, за който тогава няхах представа, но бе познат на хора като баща ми, който замина и повече не се върна и затова не можеше да ми разкаже нищо, но беше логично да знае нещичко за нещата, за които в нашия квартал тогава не се знаеше много. И най-важното, осъзнах, че не се нуждая от никого, за да стигна където и да е.

Научих ли нещо от баща си? Вероятно съм научил, но не бих го приписал на някакво негово намерение. Той не мислеше кой знае колко за другите. Беше достатъчно мъдър да се грижи само за себе си. Не ме обременяваше със съвети и басни за доброто

старо време, с материала, от който имат складирани с тонове повечето майки и бащи. Изобщо рядко разговаряше с мен, нищо извън обичайните реплики от сорта: как е в училище или кой те цапардоса така по окото. Не се впускаше в приказки и точно затова си струваше да четеш по лицето му – за да го избягваш, когато е в кофти настроение. Ала това си беше умряла работа: по бронзовия лик на някой народен герой във фойето на училището можеше да се отгатнат повече чувства, отколкото по лицето на баща ми.

Искам да кажа – да видиш не значи просто да зовеш онова, което гледаш. Да видиш преди всичко означава да прочетеш изражението на лицето, което гледаш, да дешифрираш езика на тялото, а на това се научих твърде рано, благодарение, подчертавам, на баща си. Не твърдя, че беше тиранин. Не. Дори не викаше по нас с мама. В къщата ни никога не се чу нито врява, нито плач. В нея винаги владееше тишина, онази зловеща тишина, която предвещава катастрофа, плътна, почти осезаема тишина, преди да тресне гръмотевица и да заплющи гъждът, докаран от бурния вятър. Години наред двамата с мама внимавахме да не сгафим нещо и да не ядосаме баща ми, и това ни се удаваше. Баща ми си остана гремец ураган.

Денем най-често спеше, а нощем обличаше най-хубавите си грехи и отиваше да играе на карти, но един ден запрати всичко по дяволите. И залагането на дребно, и мама, и мен – всичко.

Една пролетна вечер си стегна мълчаливо багажа, отиде в кафенето на театъра, където всяка пролет се събираха югославските комарджии и уговаряха нахлуването си в Европа, и повече не се върна. Оттогава до нас достигаха само вести за

него. От Австрия, Германия, Холандия... Беше си гад, но не можеше да му се отрече европейския размах. От време на време, нека съм обективен, освен новините пристигаха и мангизи.

На майка ми не ѝ гремеше от тая работа. Като мъж на нея не ѝ трябваше още докато беше тук. Знам го, защото често посред нощ, с възглавница и завивка в ръце, бягаше от спалнята в дневната и спеше там на дивана. Колкото до парите, имаше си сигурна работа в книжарницата за канцеларски материали на площада на Републиката и не ѝ пукаше ще ни прати ли нещо, или не.

Изобщо това бяха времена, когато можеше да живееш от собствения си труд. Можеше да се чувстваш прилично, ако не искаш прекалено много, а моята майка спадаше към тази категория щастливци.

2.

Доктор Галин меко възразява всеки път, когато го нарека „докторе“, защото – обяснява – той е само психиатър, но аз усещам, че всъщност му е приятно, като му кажа така, затова продължавам да му викам „докторе“. Иначе той не е баш от старата школа – дивана, маструбацията, инцеста и тям подобни, а към секса се отнася доста спортно. Смята, че да си обсебен от секса е признак на здраве, а не е някакъв шит в психиката, сиреч си и е в реда на нещата.

Това, че Фройд бил влюбен в майка си, а покъсно в сестрата на жена си, че спял с когото за-

върне, си е съвсем естествено – твърди доктор Галин, – но да направиш от своя случай цяла наука, вече е прекалено.

Доколкото разбрах, онова, с което Галин е съгласен с фройдистката гвардия, е, че причините за психичните сриbove, както на професионален език се наричат моментите, когато губиш почва под краката си и политаш стремглаво в мазето на собствената си душа, са скрити някъде в миналото. И ако искаш да се изтръгнеш от мрака, няма друг начин, освен да седнеш на дивана и да започнеш да превърташ старите ленти.

Окей, няма шест-пет, ще дефилирам в миналото, щом трябва, но възниква въпросът колко назад трябва да се върне човек. До приемането в пионерската организация, до пелените, до Октомврийската революция, до масовото избиване на бизоните, до Боксерското въстание в Китай, до походите на Чингиз хан или чак до Големия взрив.

На една врата от мен живее младеж, който знае отговора на този въпрос, но не иска да ми го каже. Игор е защитил докторат по биология в Колумбийския университет, бил е директор на отдела за развитие в някаква биоинженерна фирма в Америка, кариера, пари, бъдеще, Нобелова награда и разните му там екстри и един ден се завърнал у дома с тия свои очи. Поставили му диагноза шизофрения, обявили го за неизползваем, ама майната му на всичко, след като той едновременно вижда миналото, настоящето и бъдещето. Чатваш го веднага от погледа му, вперен в една точка, естествено такива ледени кристални очи може да има само човек, който вижда Времето.

Понякога си приказваме двамата на стълбите. Какви ли не ми ги разправя.

Казва, например, че днешните знания са донесени на Земята преди десет хиляди години, само че тогавашната технология не можела да направи нищо с тях. И после се отплесва за Хор, Себек, Анубис и другите египетски божества. Веднъж извади от джоба си рисунка, на която същество с човешко тяло и змийска глава гържеше в ръцете си мъж.

– Схванали сме всичко погрешно – заяви той. – И днес това – опря с погнуса пръста си в мъжа – се мъчи да се прави на създателя – посочи човека-змия. – Овцата Доли – сгъна нервна листа и го напъха в джоба си – е само първата крачка.

Та веднъж го запитах какво мисли за това, че психиатрите обичат да се ровят в детството на хората.

– Ах, каква глупост и лекомислие – изсъска той. – Структурата на молекулата на ДНК – взе да кърши и сплита ръце – е само примитивна скица в сравнение със структурата на човешкото съзнание. Детството, детството – повтори с подигравка в гласа – това легендарно детство не е нищо повече от края на един процес, започнал преди милион години. Матрицата е записана в гените на първото същество, стъпило от океана на сушата, а другото са просто нюанси. Те си нямат идея.

И възбудено махна с ръка, а после отпраши по стълбите.

Във всеки случай е гадна работа, това ровичкане в миналото. Твърде много отчаяние и страдание са затрупани под човешките отломъци. Точно затова са тук доктор Галин и неговият кабинет, боядисан в нежно жълто, откъдето добре се виж-

да статуята на дискохвъргача* на Светице. Никак не е зле да наблюдаваш тази сила там, това атлетично тяло, на което всичко си му е на мястото, докато доктор Галин те обстрелва с въпроси и те бели като портокал и изцежда от теб капки, за които не си и подозирал, че са в теб, а ти самият се чувстваш по-малък от соево семе. Казвам соево, а не маково семе, защото днес на мода е макробиотиката, а и защото макът е опасно растение, опиум и разни такива, и не ми се иска да тласкам младите в тази посока.

И така, возя се в трамвая към Светице. Рядко отивам там с кола, защото доктор Галин умее така да ме демонтира, така да ме транжира, че не съм съвсем сигурен дали накрая тези мои различни части от аза ще успеят да се споразумеят и за съвсем обикновени неща от типа на това дали да натиснеш първо съединителя и после скоростта, кой педал е спирачката и кой газта. Та затова, казвам, предпочитам да ходя там с трамвай.

Трамваите днес са по-различни от онези през шестдесет и някоя, много по-удобни са, щеше да е тъпо да не са. Ако за четиридесет години човешката раса не е в състояние да подобри едни пикливи трамваи, как тогава ще усъвършенства каквото и да е друго. Преди известно време във вестника видях рисунки на трамваите на бъдещето. Да ти се замае главата. Но дето се вика, майната им на трамваите, не живееш в трамвай, я. Не живееш дори в жилището си, ако искаш да знаеш. Целия си живот прекарваш тук вътре, в тази палатка от кожа,

---

* Бронзова скулптура на Ваня Радауш, поставена през 1957 г. на ъгъла на улица Максимиер и Светице. – Б.пр.

опънатата върху костите ти, и кажи сега: чувстваш ли се поне малко по-добре от вчера? Чувстваш ли се по-добре от миналата година, или от преди двадесет години?

Аз не съм в някакво супер състояние, иначе защо ще ходя при доктор Галин, но все пак няма място за паника. Защо ли? Ами защото съществуват милион неща на света, заради които преспокойно можеш да не се паникьосваш, само трябва да ги откриеш. Гадно е, като човек изгуби ума и гума и започне да надушва собствения си страх, тогава цялата работа започва да се мултиплицира, колкото по-силно надушваш страха си, толкова повече нараства паниката ти, истинско перпетум мобиле.

И така, возя се. В джоба ми както някога, когато като момче пътувах по същата линия, погрънкват гребни монети, но те вече изобщо не звънтят като жълтици. Това са просто гребните за вестник, дъвки и ментови бонбони. А трамваят вече пресича площад Кватерник, но там сега го няма пазара, няма го и кино „Партизан“, само аз съм все още тук, и тази мисъл, ебати, въпреки всичко ме радва.

Кино „Партизан“ беше ей в оня вход отсреща, първо му смениха името, защото някои имена са отровни, много заразни и смъртоносни и затова трябва да се изолират и да се унищожат. Най-накрая затвориха и самото кино, защото тиранозаврите рекс нямат никакъв шанс срещу мултиплекса. Но, казвам ти, дори да го отворят отново, и старото му име да върнат, то пак няма да има нищо общо с онова кино, в което влизах като хлапак, изпълен с празнични и възвишени чувства, нали ме разбираш

за какво ти говоря. И тук моята еуфория се изпарява, защото чатвам, че и аз вече не съм същият. Вярно, не са и пипнали табелката с името ми, нито са ме затворили, но отвътре целият съм потрошен и сега доктор Галин се мъчи да ме възстанови. Добре.

Доктор Галин се усмихва. Приятно му е, че ме вижда, и как няма да му е приятно – гушва по... двестата и петдесет куни в джоба всеки път като ме настани във фотьойла. Оттук и изисканите парцалки на него и изражението на превъзходство на лицето му, грижливо подгържаната кожа, маникюрът му, истинско сладко, мило педалче. Иначе в строго професионален план той няма голяма полза от мен. Искам да кажа, аз може и да успея да го направя богат, но със сигурност няма да го прославя, защото моят случай не е оригинален като този на Човека вълк, Човека плъх или Анна О., да речем. Всички тях са ги прецакали техните старци, доколкото разбрах. А аз, аз прекарах почти целия си живот извън родителския стъклен похлупак, дето се вика, диворастящ като велебитска камбанка*, без пръскане и градинарски грижи, така че на моите родители не мога да припиша нищо, освен че са ме изцракали под щампата, разбира се. Баща ми не ме е изнасилвал, аз не съм насилвал съседското куче (освен че го тъпчех със сънотворни таблетки), не съм посягал дори на майка си, не съм горил нито птички, нито котки, нито никакви други животни, никаква губернантка не ми е пилила нервите, никакви баби и лели не са ме пощипвали разнежено и не са ме тъпчели със слад-

---

* Защитено растение от семейство кръстоцветни, символ на Велебит и Хърватия. – Б.пр.

ки, никаква сестра не е злоупотребявала сексуално с мен... Накратко, аз съм съвсем нормално ненормален, напълно лишен от амбиции в това отношение, скромно и непретенциозно чалнат. А тъкмо това обезсърчава доктор Галин: че не влизам в къпа.

– По дяволите – мърмори той, – ами че вие изобщо не се вписвате.

– Разбира се, че не се вписвам – съгласявам се аз, – ако се вписах, нямаше да сега тук.

През цялото време не напреднахме особено. Той смята, че не му съдействам достатъчно, нещо повече – че се съпротивлявам, че съм се барикадирал и затова атакува с всичките си оръжия. Убеден е, че отговорите ми са скрити в бункера, който съм направил от титаний, а ключът съм заровил някъде дълбоко в детството. „Но моето детство – обяснявам – изобщо не е зрелищно, няма нищо тайнствено и мрачно, съвсем обикновено, въшливо детство, което не заслужава първа страница на вестниците.“ Често се чувствам неудобно от това, предлагам му свежи истории, има тук две-три щекотливи нещица, подходящи за размисъл.

Да речем, Марс влияе много лошо на скорпионите, а наскоро беше близо до Земята, никога не се е приближавал толкова през последните шестдесет хиляди години, и най-нормално е да се запиташ доколко сигурно е това разстояние за мацабите на космоса и как ни се отразява на нас.

Ами купчината метеорити, които профучават наоколо.

Като поразмислиш повечко, ебати, чатваш, че си в ситуация, подобна на онази изричка, в която караш космически кораб и стреляш като луд и сваляш

вражеските летателни апарати, обаче и край теб бръмчат рояци неприятелските ракети и ти е абсолютно ясно, че е въпрос на секунда кога някоя от тях ще те тресне и ще те свали. И тогава се питаш кой ли пилотира нашето космическо кълбо и колко ли трае тази секунда във вселенски измерения.

Или пък, да слезем отново на земята, четеш във вестника, че автомобил блъснал някакъв човек на улицата. И си представяш този тип как излиза от апартамента си, върви по улицата, качва се в автобуса и се вози към центъра, трябва да си купи „Държавен вестник“. В мига, в който излиза от жилището си, на другия край на града някакъв човек сяда в колата си и потегля към центъра на града на среща, но улица Масарикова е затворена поради ремонтна дейност и той свива надолу към „зелената вълна“, ядосан, че ще закъснее и търси паркинз там, обаче е адски трудно да си намериш свободно място за паркиране в центъра; и докато обикаля, типът все повече се пеняви и вбесява и тряс! удря на пешеходната оня човечец, запътил се да си купува „Държавен вестник“. И тогава почваш да обмисляш ситуацията, разиграваш различни комбинации. Оня пич щеше да остане жив, ако автобусът беше отпрашил под носа му или ако светофарите бяха нагласени другояче, или ако в подлеза беше срещнал някой познат и си беше поприказвал с него, или ако другият тип беше успял да паркира колата си на прилаз Джуре Дежелича.

И така, докато си мислиш, почваш да се спичаш, щото ти прищраква в какъв хаос живеем и какви гребни нещица ни крепят на повърхността. И колкото повече размишляваш, толкова повече причини намираш да се спичаш, логично нали, щеше да е тъпо да те гени еуфория при мисълта, че някой

автобус е излязъл тази сутрин от гаража само и само да те убие, стрелата вече е пусната и разни такива. И постепенно загряваш, че безгрижни и спокойни могат да са само галфоните, дето не си използват чутурата, за да свържат нещата, че само те не треперят в тоя живот, а всички останали ги грусат разни страхове и какви ли не синдроми. И включваш, че ситуацията е обърната с главата надолу, че чалнатите са си окей в главата, а пък здравите са чалнати, чат ли си сега? Обаче доктор Галин и посмъртно няма да признае, че ориджин чалнатите не са за изхвърляне и че тия като него се занимават с погрешните хора. И като му спомена нещо подобно, той само поклаща глава и си продължава по своему.

Но независимо от всички трудности доктор Галин предполага, че в моя случай става въпрос за тревожно-депресивен синдром, и какво да кажа. За сега минавам метъра, щото, доколкото разбрах, ужасно гадно е синдромът да премине в състояние, а при мен нещата са още в развитие, всичко е още прясно, в процес, не се знае накъде ще избие. Добре.

– Знаете ли какво ми хрумна тази сутрин? – питам го аз.

Намръщи се, не му е приятно, когато аз определям играта.

– Светна ми – продължих аз, – че буквите във фамилията ви са същите като на Лаинг.

Не издържа, усмихна се самодоволно. Обичат те да ги сравнявате с разни големи клечки, и те не са от бетон.

– Какво правихте през последните дни? – пита, усмихвайки се във фотьойла.